

Karel Zahradník (1848–1916)

Martina Bečvářová
Úvodní slovo

In: Martina Bečvářová (author); Ján Čižmár (author): Karel Zahradník (1848–1916). (Praha–Záhřeb–Brno). (Czech). Praha: Matfyzpress, 2011. pp. [3]–5.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/402137>

Terms of use:

© Bečvářová, Martina

© Čižmár, Ján

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

ÚVODNÍ SLOVO

Tato monografie vznikala v letech 2009 až 2011 na Ústavu aplikované matematiky Dopravní fakulty ČVUT v Praze a na Katedře algebry, geometrie a didaktiky matematiky Fakulty matematiky, fyziky a informatiky Univerzity J. A. Komenského v Bratislavě, jakož i na Katedře matematiky a informatiky Pedagogické fakulty Trnavské univerzity v Trnavě. Je věnována životu a dílu Karla Zahradníka (1848–1916), nedoceněného českého matematika, který roku 1875 přijal nabídku chorvatsko-dalmatsko-slavonské vlády a odešel do Záhřebu,¹ kde se zapojil do budování chorvatské vědy a školství.

První velkou inspirací k sepsání této práce byl můj studijní pobyt na chorvatské akademii věd uskutečněný v roce 2003, jehož výsledkem bylo vydání rozsáhlejší chorvatsky napsané studie nazvané *Život i djelo Karela Zahradníka*,² která byla velmi dobře přijata chorvatskou matematickou komunitou. Druhým impulsem bylo budapeštské sympóziu *Mathematics in the Austrian-Hungarian Empire* konané v roce 2009, které se pokusilo analyzovat vývoj matematiky a vzdělávání v matematice ve vrcholné etapě rakousko-uherské monarchie.

Karel Zahradník, litomyšlský rodák a absolvent pražské univerzity, se po příchodu na nově zřízenou univerzitu Františka Josefa I. rychle naučil chorvatsky a setrval v Záhřebu jako vysokoškolský profesor matematiky až do roku 1899. Učil aritmetiku a algebru, diferenciální a integrální počet, analytickou, algebraickou a syntetickou geometrii, teorii čísel, pravděpodobnost

¹ Karel Zahradník nebyl jediným českým matematikem, který pro nedostatek míst na našich středních a vysokých školách odešel do „zahranicí“. Naši kvalitní profesori, lékaři, právníci, inženýři a umělci šli v sedmdesátých a osmdesátých letech 19. století především do jihovýchodní Evropy, do zemí patřících Rakousku-Uhersku (Chorvatsko a Slovinsko), a také do ostatních balkánských zemí (Srbsko, Bosna, Hercegovina, Bulharsko, Rumunsko atd.), kde se zapojili do budování národních věd a kultur, školství, právních systémů, technických sítí apod. Pracovali v krajinách, které ve srovnání s našimi zeměmi prožívaly obrození s jistým zpožděním. Odcházel také do západní Evropy a na další místa v rámci Rakouska-Uherska, kde si rozšiřovali a doplňovali znalosti, získávali praktické zkušenosti a navazovali odborné kontakty. Viz například M. Bečvářová: *České kořeny bulharské matematiky*, edice Dějiny matematiky, svazek č. 40, Matfyzpress, Praha, 2009, 482 stran, a M. Bečvářová: *Czech Mathematicians and Their Role in the Development of National Mathematics in the Balkans*, in M. Bečvářová, Ch. Binder (eds.): *Mathematics in the Austrian-Hungarian Empire. Proceedings of a Symposium held in Budapest on August 1, 2009 during the XXIII ICHST*, edition History of Mathematics, volume 41, Matfyzpress, Prague, 2010, str. 9–31.

² M. Bečvářová: *Život i djelo Karela Zahradníka*, str. 9–36, in *Karel Zahradník 1848–1916*, S. Mardešić (editor), Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Spomenica preminulim akademikima svazek 134, Zagreb 2007, 64 stran.

a komplexní analýzu. Zaměřil se především na výchovu budoucích chorvatských středoškolských učitelů. Sestavil první matematická kurikula, navrhl pravidla pro dílčí i závěrečné zkoušky, dohlížel na zkoušky učitelské způsobilosti pro všechny aprobace s matematikou na středních školách s chorvatským vyučovací jazykem a vedl první chorvatské disertační práce z matematiky. Napsal také jedny z prvních chorvatských vysokoškolských učebnic matematiky, jež se staly základními učebními texty pro první generaci chorvatských matematiků. Díky svému vzdělání, odbornosti a všestranným aktivitám přispěl k tvorbě chorvatské matematické terminologie používané až na nevelké změny do současnosti. Ke všem těmto činnostem byl inspirován aktivitami rozvíjenými v českých zemích zhruba o jedno desetiletí dříve, tj. od šedesátých let 19. století.

Položil základy chorvatské matematiky a výrazně přispěl k rozvoji lokální matematické komunity. Aktivně se zapojil do práce matematicko-přírodovědecké sekce Jihoslovanské akademie věd, v níž konal odborné i popularizační přednášky. Nezanedbatelně ovlivnil i rozvoj matematické části časopisu *Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu*, ve kterém publikoval své rozsáhlé odborné studie.

Zatímco v Chorvatsku je jeho práce dodnes oceňována a jeho jméno je stále živé, u nás je opomíjen, ačkoliv po celý svůj život spolupracoval s *Jednotou českých matematiků*, udržoval těsné kontakty s českými matematiky, pozorně sledoval veškeré dění v našich zemích, přispíval do *Časopisu pro pěstování matematiky a fyziky* a do *Zpráv Královské české společnosti nauk*. Roku 1899 se vrátil do vlasti a více než patnáct let přednášel matematiku na C. k. české vysoké škole technické v Brně, jejímž rektorem byl v letech 1899 až 1900.

Tato monografie se snaží připomenout Zahradníkovy životní osudy a zhodnotit jeho rozsáhlé dílo, které si plným právem zaslouží naši pozornost, úctu a obdiv.

* * * * *

První část monografie podrobně popisuje Zahradníkovy osudy, pedagogickou a vědeckou práci, matematické i nematematické aktivity, o nichž v naší matematické komunitě není již téměř nic známo. Hodnotí jeho učebnice, odborné studie, popularizační a metodické práce a pokouší se je zařadit do kontextu chorvatského, českého i evropského vývoje. Tyto partie byly sepsány na základě archivního bádání, studia knižní i časopisecké literatury, odborných monografií, časopiseckých prací i novinových zpráv.

Ve druhé části monografie jsou uvedeny rozsáhlé faktografické přílohy. Jedná se o seznam Zahradníkových publikací doplněný odkazy na jejich recenze, přehled jeho pedagogické činnosti na univerzitě v Záhřebu a na české technice v Brně, seznam doktorských prací, které oponoval v Chorvatsku, a seznam jeho korespondence dochované v českých, chorvatských a bulharských archivech.

Třetí částí monografie je obrazová příloha obsahující reprodukce některých dobových dokumentů a fotografií. Práci uzavírá anglické resumé a rejstřík.

* * * * *

Děkuji všem kolegům, kteří se mnou v uplynulých třech letech diskutovali o počátcích chorvatské vysokoškolské matematiky a českém přínosu k jejímu rozvoji. Z těchto rozhovorů vyplynula řada cenných podnětů. Je mou milou povinností vyjádřit poděkování především profesorovi Jánovi Čížmárovi z univerzity J. A. Komenského v Bratislavě a Trnavské univerzity v Trnavě, který ve dvou kapitolách pečlivě analyzoval a zhodnotil Zahradníkovy rozsáhlé práce a dosažené výsledky z teorie křivek a ploch a geometrických transformací. Za přípravu obrázků ke kapitolám profesora Jána Čížmára a první editaci jeho textů je nezbytné poděkovat paní doktorce Zitě Sklenárikové. Mé poděkování patří také profesorovi Sibe Mardešićovi z Matematického ústavu záhřebské univerzity, bez jehož obětavé pomoci by nebyl úspěšný můj studijní pobyt v Záhřebu podporovaný Chorvatskou akademií věd a nevyšla by skromná chorvatská knížka věnovaná životu a dílu Karla Zahradníka. Za zapůjčení Zahradníkových rodinných a archivních materiálů a všestrannou podporu děkuji paní doktorce Lindě Wichterlové a panu profesorovi Rudolfovi Zahradníkovvi. Děkuji rovněž panu profesorovi Zbyňku Nádeníkovi za pečlivou recenzi rukopisu a náměty, které přispěly k dokončení monografie, panu doktorovi Janu Škodovi z Archivu hlavního města Prahy za pomoc při pátrání po archivních a knižních materiálech a mému manželovi Jindřichu Bečvářovi za pečlivé pročtení rukopisu, rady, všestrannou podporu, povzbuzování a nekonečnou trpělivost.

Děkuji pracovníkům archivů a knihoven, kteří mi při pátrání po archiváliích a literatuře pomáhali. Při práci byly využity zejména materiály z následujících institucí: Archiv ČVUT v Praze, Archiv Univerzity Karlovy, Archiv VUT v Brně, Archiv Univerzity v Záhřebu, Archiv Akademie věd ČR v Praze, Archiv Chorvatské akademie věd v Záhřebu, Národní archiv České republiky v Praze, Národní archiv Chorvatské republiky, Archiv hlavního města Prahy, Archiv města Brna, Archiv města Záhřebu, Státní oblastní archiv v Praze, Státní oblastní archiv v Zámrsku, Archiv Správy hřbitovů města Brno, Archiv centrálního hřbitova v Záhřebu, Literární archiv Památníku národního písemnictví v Praze, Knihovna Matematicko-fyzikální fakulty UK, Knihovna fakulty matematiky, fyziky a informatiky Univerzity v Záhřebu, Knihovna Matematického ústavu Akademie věd ČR, Základní knihovna Akademie věd ČR v Praze, Knihovna Chorvatské akademie věd v Záhřebu, Národní knihovna v Praze, Národní knihovna v Záhřebu, Knihovna J. A. Komenského v Praze, Moravská zemská knihovna v Brně.

Martina Bečvářová